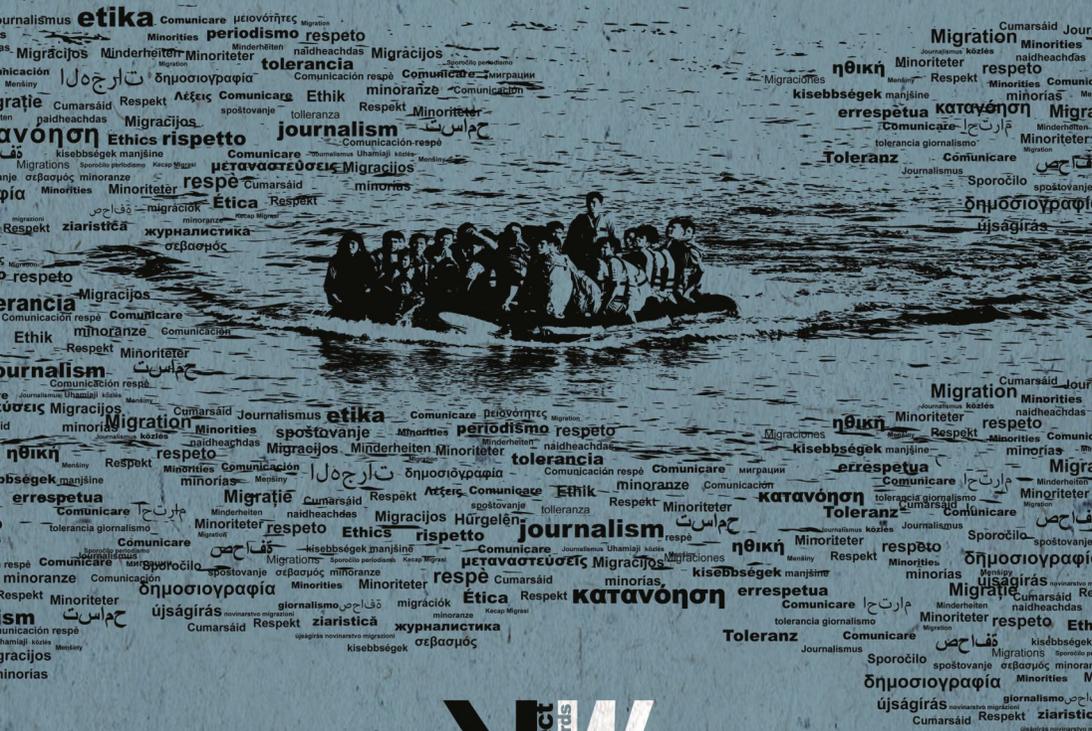

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ

Προσέγγιση & Κατευθυντήριες Γραμμές

RespectWords

Κώδικας Δεοντολογίας Για Την Αντιμέτωπιση Της Ρητορικής Του Μίσους

Παραγωγή-Επιμέλεια Έκδοσης: **Respect Words**

Εταίροι Προγράμματος **Respect Words:**

Asociación de Emisoras Municipals y Ciudadanas de Andalucía de Radio y TV - Ισπανία

Civil Rádío Fm98 - Ουγγαρία

Ελληνική Ραδιοφωνία - Τηλεόραση **E.P.T.** - Ελλάδα

International Press Institute - Αυστρία

NEAR FM - Ιρλανδία

Radio Dreyeckland - Γερμανία

Radio Popolare - Ιταλία

Radio Študent - Σλοβενία

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα:

www.respectwords.org

ISBN: 978-84-679-6283-7

Τυπώθηκε στην Αθήνα - Φεβρουάριος 2018

1η Έκδοση

Φωτογραφία Εξωφύλλου: Anjo Kan

Σχεδιασμός Εξωφύλλου: Fernando Maya / Aliquindoi Estudio Creativo

Η παρούσα έκδοση υλοποιήθηκε με τη χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια, 2014-2020» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το περιεχόμενο της παρούσας έκδοσης αποτελεί αποκλειστική ευθύνη του Προγράμματος Respect Words και σε καμία περίπτωση δεν αντικατοπτρίζει τις θέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

I. ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Με πυρήνα την «Ηθική δημοσιογραφία για την αντιμετώπιση της Ρητορικής του Μίσους», το πρόγραμμα "RESPECT WORDS" εστιάζει στην εκπαίδευση των Μέσων Ενημέρωσης και τη διεύρυνση των δεξιοτήτων των δημοσιογράφων που καλύπτουν θέματα σχετικά με τη μετανάστευση, τις εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες.

Σε ένα ιδιαίτερος ανησυχητικό παγκόσμιο περιβάλλον με σκληρές πολιτικές μετανάστευσης, έλλειψη ευαισθητοποίησης για τα δικαιώματα και την ανθρωπινή ζωή, σε ένα περιβάλλον όπου η ισλαμοφοβία κλιμακώνεται, ο ρατσιστικός λόγος ενισχύεται και η δημοσιογραφία εμπορευματοποιείται, περισσότερα από 150 Μέσα Ενημέρωσης αναλαμβάνουν δράση. Περίπου 1300 δημοσιογράφοι και 8 χώρες-εταίροι στο πρόγραμμα "RESPECT WORDS" (International Press Institute - Αυστρία, Radio Dreyeckland - Γερμανία, EPT-Ελλάδα, Civil Radio - Ουγγαρία, Near FM - Ιρλανδία, Radio Popolare - Ιταλία και EMARtv-Ισπανία), συνεργάζονται για τη δημιουργία ενός νέου «χάρτη» εργαλείων και καλών πρακτικών, ο οποίος θα προωθήσει την έγκυρη, έγκαιρη και αξιόπιστη κάλυψη της μεταναστευτικής διαδικασίας και των θεμάτων σχετικά με τους μετανάστες, τις μειονότητες και τις κοινωνίες στις οποίες ζουν, για την αντιμετώπιση της Ρητορικής του Μίσους.

Το πρόγραμμα "RESPECT WORDS" κινείται σε τρεις άξονες:

Στον **πρώτο άξονα** εντάχθηκε η ανάπτυξη και εφαρμογή ενός κώδικα για τη δημοσιογραφική χρήση των πληροφοριών και την κάλυψη των πτυχών που αφορούν τη μεταναστευτική διαδικασία καθώς και τις εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες. Για τη δημιουργία του συγκεκριμένου εγγράφου κάθε εταίρος οργάνωσε στη χώρα του την Άνοιξη του 2017 σεμινάριο σε συνεργασία με φορείς, οργανώσεις και ειδικούς. Τα συμπεράσματα που συγκεντρώθηκαν, αναλύθηκαν, σχολιάστηκαν και έγιναν η βάση των προτάσεων που παρουσιάζονται αναλυτικά.

Ο δεύτερος άξονας, και ένας από τους κεντρικούς στόχους του προγράμματος, οδήγησε στη δημιουργία ενός διαδικτυακού διαδραστικού χάρτη βέλτιστων ευρωπαϊκών πρακτικών για τις διαδικασίες μετανάστευσης και τις μειονότητες. Στο διαδραστικό αυτό χάρτη (<https://www.respectwords.org>) δίνεται έμφαση και προβάλλονται θετικές πρωτοβουλίες στους τομείς της επικοινωνίας, της δημοσιογραφίας, του πολιτισμού και της ενσωμάτωσης μεταναστευτικών και μειονοτικών πληθυσμών. Οι βέλτιστες αυτές πρακτικές θα επεκταθούν και σε άλλους τομείς, λειτουργώντας έτσι ως παραδείγματα για τα Μέσα Ενημέρωσης.

Στον τρίτο άξονα εντάσσεται η ευρωπαϊκή ραδιοφωνική εκστρατεία, (Δεκέμβριος 2017 - Ιανουάριος 2018) μέσω ειδησεογραφικών προγραμμάτων, συνεντεύξεων και μηνυμάτων ευαισθητοποίησης και κατανόησης της ανθρωπιστικής κρίσης και των αιτιών της, των διαδικασιών μετανάστευσης, των δικαιωμάτων των προσφύγων αλλά και των εθνοτικών και θρησκευτικών μειονοτήτων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΠΡΟΟΙΜΙΟ	1
II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
III. ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	8
IV. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	10
V. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΘΝΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ	17
V.1. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	21
V.2. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΡΟΜΑ	26
V.3. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ	29
VI. ΓΛΩΣΣΑΡΙ	32
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	39

τείχαν σε σεμινάρια εργασίας τα οποία διοργανώθηκαν από τους εταίρους του προγράμματος σε κάθε χώρα ξεχωριστά. Καταγράφουν τις τρέχουσες πρακτικές στην κάλυψη ειδήσεων, ειδικά εκείνες που συντελούν στην περιορισμένη κατανόηση θεμάτων σχετικών με τη μετανάστευση και τις μειονότητες. Και προτείνουν εναλλακτικές προσέγγισης των θεμάτων αυτών.

Το τοπίο των Μέσων Ενημέρωσης στην Ευρώπη είναι εξαιρετικά ποικιλόμορφο και υπάρχουν αρκετά ΜΜΕ που σε σταθερή βάση καλύπτουν με αρτιότητα τα θέματα μετανάστευσης και μειονοτήτων. Πολλά από αυτά επικεντρώνονται στην καλύτερη αντιπροσώπευση των μεταναστών και των μειονοτήτων «δίνοντάς τους φωνή» στην κάλυψη των θεμάτων. Κοινοτικά Μέσα Ενημέρωσης (Community Media), αλλά και η Δημόσια Ραδιοτηλεόραση, η ΕΡΤ συγκεκριμένα στην περίπτωση της Ελλάδας, πρωτοπορούν και έχουν ανοίξει τις πόρτες σ' αυτές τις ομάδες διευκολύνοντας την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, την τεχνολογία και την παραγωγική διαδικασία.

Σημαντική υπενθύμιση: στην παρούσα έκδοση οι αναφορές στα «Μέσα Ενημέρωσης» εμπίπτουν στο ποικιλόμορφο αυτό τοπίο.

Όσον αφορά στις μειονότητες οι προτάσεις του "RESPECT WORDS" εστιάζουν στις κοινότητες των Μουσουλμάνων, των Εβραίων και των Ρομά, επειδή αποτελούν μειονότητες με τη μεγαλύτερη παρουσία στην Ευρώπη. Τα σεμινάρια που πραγματοποιήθηκαν από τους εταίρους του "RESPECT WORDS" εξέτασαν επίσης εθνικές μειονότητες όπως οι Irish Travelers στην Ιρλανδία και οι Gitanos στην Ισπανία. Οι βέλτιστες πρακτικές για την κάλυψη αυτών των κοινοτήτων είναι διαθέσιμες στη διαδικτυακή μορφή του συγκεκριμένου εγγράφου (www.respectwords.org)

Το "RESPECT WORDS" με τις προτάσεις του επιθυμεί να ενθαρρύνει τα Μέσα Ενημέρωσης και τους δημοσιογράφους στη μετάδοση ειδήσεων που αμφισβητούν τα στερεότυπα, που εισάγουν όλες τις διαφορετικές διαστάσεις της πραγματικότητας, που δημιουργούν νέο περιεχόμενο στην κάλυψη θεμάτων για μετανάστες και μειονότητες.

Σε καμία περίπτωση πάντως οι προτάσεις του "RESPECT WORDS" δεν αποτελούν πρόφαση για λογοκρισία ή για την αποφυγή κάλυψης δύσκολων θεμάτων. Η μετανάστευση και οι συνθήκες των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων στην Ευρώπη έχουν ιδιαίτερη θέση στη σφαίρα του δημόσιου ενδιαφέροντος και του δημόσιου διαλόγου, αναπόφευκτα δε και λόγω της πολυπλοκότητάς τους συνεπάγονται ποικιλομορφία στην κάλυψη των ειδήσεων. Από τη θεσμική εγγύηση της Ελευθερίας του Τύπου απορρέει το δικαίωμα των δημοσιογράφων να καλύπτουν θέματα που μπορεί να είναι δυσάρεστα ή αμφιλεγόμενα. Προστασία της Ελευθερίας του Τύπου σημαίνει επίσης ότι δεν χρησιμοποιούμε ως πρόσχημα τη Ρητορική Μίσους για να καταστείλουμε την άσκηση κριτικής σε ιδέες και θεσμούς ή σε λόγο που είναι απλά «προσβλητικός».

Η δράση "RESPECT WORDS" εκτιμά ότι η δημοσιογραφία δεν μπορεί και δεν πρέπει να «επιλύει» το πρόβλημα της Ρητορικής του Μίσους από μόνη της. Πιστεύει ωστόσο ότι η δημοσιογραφία μπορεί να παίξει ενεργό ρόλο στην αποτροπή της άκριτης αποδοχής του φαινομένου από την κοινωνία στην καθημερινότητά της.

Μπροστά στην πρόκληση αυτή το "RESPECT WORDS" προτείνει τη σύμπραξη πολλών παραγόντων, και τους καλεί σε δράσεις, ιδιαίτερας την Ευρωπαϊκή Ένωση, για να ενδυναμώσει υπάρχοντες μηχανισμούς και να υποστηρίξει νέα εργαλεία για να αντιμετωπιστεί η Ρητορική του Μίσους.

Υποστηρίζουμε σθεναρά την ελευθερία της έκφρασης, αλλά ταυτόχρονα υποστηρίζουμε την άποψη πως επαγγελματική δημοσιογραφία σημαίνει αντιμετώπιση των προσώπων στα οποία γίνεται αναφορά στα ρεπορτάζ με την ανθρωπιά και τον σεβασμό που τους αρμόζει.

Παρομοίως ο ρόλος της δημοσιογραφίας δεν είναι μόνο η παρουσίαση διαφορετικών απόψεων και οπτικής αλλά και η κριτική αξιολόγησή τους. Αυτό σημαίνει ότι μεταξύ άλλων τα Μέσα Ενημέρωσης δεν θα πρέπει να δίνουν χώρο και χρόνο σε εξτρεμιστικές απόψεις μόνο και μόνο για να «παρουσιάζεται και η άλλη άποψη».

Τέλος, οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να έχουν υπόψη τους τα πολιτικά κόμματα και τις ομάδες που συνειδητά προσπαθούν να διασπείρουν το μίσος ως μέσο προώθησης των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων τους, και θα πρέπει να είναι έτοιμοι - στο πλαίσιο της κριτικής δημοσιογραφίας - να ξεσκεπάσουν και να αμφισβητήσουν το μίσος αυτό.

III. ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Όσον αφορά στην παραγωγή ποιοτικής, επαγγελματικής κάλυψης θεμάτων σχετικών με μετανάστες και μέλη εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, προτείνονται στους δημοσιογράφους οι δέκα ακόλουθες γενικές πρακτικές:

- **Προσεκτική χρήση της γλώσσας.** Να λαμβάνονται υπόψη οι ιδεολογίες και οι συνειρμοί που κρύβονται πίσω από τις λέξεις που χρησιμοποιούνται. #RespectWords
- **Αμφισβήτηση των στερεοτύπων και αποφυγή γενικεύσεων.** Δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη «κοινότητα» μεταναστών / Μουσουλμάνων / Εβραίων / Ρομά, αλλά ποικιλόμορφες κοινότητες ατόμων με δράσεις και προσφορά που δεν υπαγορεύεται αποκλειστικά από την εθνική/θρησκευτική τους ταυτότητα ή το γεγονός ότι είναι μετανάστες.
- **Αναγνώριση, τόσο από τους δημοσιογράφους, όσο και από το κοινό τους, ότι τα θέματα που σχετίζονται με εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες είναι πολυσύνθετα.** Μην προσπαθείτε να «εντάσσετε» τα ρεπορτάζ σας σε «αποδεκτές αφηγήσεις».
- **Βαρύτητα στο περιεχόμενο και στο ουσιαστικό πλαίσιο του ρεπορτάζ.** Μεταδίδετε όχι μόνο τα τρέχοντα γεγονότα και τις επιπτώσεις τους, αλλά και τις βαθύτερες αιτίες των φαινομένων, στοιχεία που πολύ συχνά δεν έχουν σχέση με την εθνικότητα ή και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις.
- **Εύρος απόψεων,** συμπεριλαμβανομένων και αυτών των μεταναστών και των μελών των μειονοτήτων. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να περιλαμβάνονται εξτρεμιστικές απόψεις απλά και μόνο για να «γίνεται γνωστή και η άλλη πλευρά». Να είστε σε ετοιμότητα προκειμένου να αναγνωρίσετε δράση πολιτικών και κοινωνικών παραγόντων που εξαπλώνουν το μίσος, ώστε να προωθήσουν τα συμφέροντά τους.

- **Αποφυγή της άκριτης αναπαραγωγής Ρητορικής Μίσους.** Δηλώσεις αυτού του τύπου θα πρέπει να δημοσιοποιούνται μέσα σε πλαίσιο το οποίο περιλαμβάνει αντεπιχειρήματα στη Ρητορική του Μίσους, εκθέτοντας ταυτόχρονα οποιεσδήποτε ψευδείς πληροφορίες.
- **Ευαίσθητα δεδομένα** (π.χ. φυλετικού/εθνικού περιεχομένου, θρησκευτικές, φιλοσοφικές και άλλες πεποιθήσεις, σχέσεις με πολιτικά κόμματα ή σωματεία, πληροφορίες σχετικά με την υγεία και τον ερωτικό προσανατολισμό), θα πρέπει να αναφέρονται **εάν και εφόσον έχουν άμεση σχέση με την εκάστοτε συγκεκριμένη είδηση** και κατ'επέκταση με την κατανόησή της από το κοινό.
- Επιλογή **αξιόπιστου τίτλου** για το άρθρο ή το ραδιοφωνικό/τηλεοπτικό πρόγραμμα. Επιβεβαιώστε ότι δεν επιδιώκει απλά να εντυπωσιάσει, διότι ο τίτλος μπορεί να είναι τελικά το μόνο που θα συγκρατήσει το κοινό.
- **Προάσπιση των βασικών αρχών της δημοσιογραφίας.** Έλεγχος στοιχείων, σεβασμός στην άποψη «αθώς μέχρι αποδείξεως του εναντίου» σε περιπτώσεις καταγγελίας, προστασία των δικαιωμάτων των πηγών, ειδικά αυτών που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση.
- **Οι προκλήσεις** στην κάλυψη μεταναστευτικών και μειονοτικών θεμάτων **συνεχώς διαφοροποιούνται.** Εμπλουτίστε τις γνώσεις σας, βελτιώστε τις δεξιότητές σας και κυρίως παραμείνατε ευαίσθητοποιημένοι σε ένα θέμα που δεν αφορά μόνο τη χώρα σας.

IV. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

A. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Παρόλο που εδώ και δεκαετίες η Ευρώπη αποτελεί μεταναστευτικό προορισμό, η άφιξη δεκάδων χιλιάδων προσφύγων και μεταναστών μέσω Τουρκίας και Βορείου Αφρικής τα τελευταία χρόνια έφερε το ζήτημα στο επίκεντρο πολιτικών συζητήσεων και στο προσκήνιο της καθημερινότητας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για να κατανοήσει το κοινό την πλήρη διάσταση του μεταναστευτικού ζητήματος είναι απαραίτητη η ενημερωτική και ισορροπημένη δημοσιογραφική κάλυψη.

Οι σκανδαλοθηρικές ή ιδιαίτερα απλουστευμένες αναφορές στη μετανάστευση δημιουργούν χάσμα μεταξύ της κοινής γνώμης και της πραγματικότητας όσον αφορά στους μετανάστες. Οι στρεβλές αυτές αντιλήψεις επιδεινώνουν τις υπάρχουσες κοινωνικές προκαταλήψεις για τους μετανάστες και δημιουργούν καινούριες, παρεμποδίζουν τον ενημερωμένο διάλογο, ενώ σε ακραίες περιπτώσεις θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των μεταναστών.

10

B. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΡΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Γλώσσα της υπερβολής: Κάλυψη που χρησιμοποιεί υπερβολική και συναισθηματικά φορτισμένη γλώσσα για την περιγραφή του φαινομένου της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, όροι ή φράσεις όπως «παλίρροια», «κύμα», «πλημμύρα» φέρνουν στο μυαλό εικόνες φυσικών καταστροφών και υποδηλώνουν την ανάγκη προστασίας από επικείμενο κίνδυνο. Παρομοίως, όροι όπως «ορδές» ή «εισροή» φέρνουν στο μυαλό την έννοια της «μαζικής εισβολής». Αυτού του είδους η γλώσσα υποβιβάζει τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο και δημιουργεί στο κοινό τη λανθασμένη εντύπωση «πολιορκίας» από έναν «εχθρό» που πρέπει να απωθηθεί.

Έλλειψη κάλυψης της θετικής συνεισφοράς των μεταναστών στην κοινωνία: Ρεπορτάζ που παρουσιάζουν αποκλειστικά αρνητικές επιδράσεις των μεταναστών στις κοινωνίες και συγκεκριμένα στην οικονομία των χωρών στις οποίες βρίσκονται. Οι μετανάστες γενικά και συγκεκριμένα οι πρόσφατες μετακινήσεις τους προς την Ευρώπη, συχνά περιγράφονται ως «βάρος» που «εξαντλεί» τις κοινωνίες. Συγκριτικά μιλώντας, δίνεται λιγότερη προσοχή στις θετικές πλευρές που ενδέχεται να έχει η μετανάστευση, π.χ. όσον αφορά την κάλυψη κενών θέσεων στην αγορά εργασίας σε συγκεκριμένους τομείς. Ορισμένα ρεπορτάζ συνδέουν επίσης τη μετανάστευση με την άμεση επιβάρυνση του προϋπολογισμού της κοινωνικής ασφάλισης κάθε χώρας, (π.χ. δημόσια υγεία και κοινωνική βοήθεια προς τους άνεργους) χωρίς να παραθέτουν πλήρη στοιχεία που να στοιχειοθετούν την άποψη αυτή.

Αδυναμία παρουσίασης των απόψεων των ίδιων των μεταναστών σε ειδήσεις και θέματα που τους αφορούν: Συχνά τα Μέσα Ενημέρωσης παρουσιάζουν ιστορίες/θέματα που αφορούν πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες χωρίς να συμπεριλαμβάνουν τις δικές τους απόψεις και μαρτυρίες. Εντοπίζεται επίσης η τάση να μην προβάλλονται προσωπικές ιστορίες μεταναστών και ειδικά οι λόγοι για τους οποίους έφυγαν από την πατρίδα τους. Ως αποτέλεσμα, πρόσφυγες και μετανάστες «δεν έχουν φωνή» και το κοινό τους αντιλαμβάνεται ως μία ομοιογενή πληθυσμιακή ομάδα.

Ελλιπής πλαισίωση της μεταναστευτικής «κρίσης»: Κάλυψη που εστιάζει ανομοιόμορφα σε περισσότερο «τρέχοντα» θέματα όπως π.χ. εάν ζητήματα που αφορούν αιτούντες άσυλο είναι γνήσια, εάν οι μετανάστες έχουν το δικαίωμα να βρίσκονται στη χώρα και πώς γίνονται οι απελάσεις. Τέτοιου είδους κάλυψη τείνει να ενισχύει την άποψη ότι η μετανάστευση είναι πρωτίστως, ή ακόμα και αποκλειστικά, θέμα «νόμου και τάξης». Η συχνή αδυναμία ξεκάθαρης παρουσίασης του παγκόσμιου πλαισίου και των αιτιών (πόλεμος, κλιματική αλλαγή, φτώχεια κλπ.) λόγω των οποίων οι μετανάστες εγκαταλείπουν τη χώρα προέλευσής τους σε συνδυασμό με την έλλειψη βασικών πληροφοριών για το θεμελιώδες δικαίωμα στο άσυλο, δημιουργούν μία ελλιπή και μη ισόρροπη εικόνα στο κοινό για το μεταναστευτικό/πρόσφυγικό.

Προβολή γεγονότων που στοχεύουν στο θυμικό και σχετίζονται με μετανάστες και γενικότερα «ποινικοποιούν» τους μετανάστες στο σύνολό τους. Σε κάθε μεγάλη ομάδα ανθρώπων υπάρχουν και βίαια άτομα. Πολύ συχνά, η δημοσιογραφική κάλυψη εστιάζει σε πράξεις βίας που διαπράττονται από μετανάστες με τρόπο που υπονοεί ότι οι μετανάστες στο σύνολό τους είναι επικίνδυνοι και τείνουν προς την ανομία. Έτσι δημιουργούνται στην κοινωνία αισθήματα φόβου και δυσαρέσκειας απέναντι στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ρεπορτάζ παραλείπουν ηθελημένα και προς χάριν εντυπωσιασμού στατιστικά στοιχεία τα οποία διαψεύδουν την υπόθεση ότι η μετανάστευση συνδέεται με υψηλότερα επίπεδα εγκληματικότητας.

Άκριτη αναπαραγωγή πολιτικών δηλώσεων: Τα Μέσα Ενημέρωσης παίζουν καίριο ρόλο στην επαλήθευση δηλώσεων που γίνονται από πολιτικούς, ειδικά από αυτούς που θέλουν να αναμοχλεύσουν αισθήματα μισαλλοδοξίας ή που έχουν σκοπό να διαδώσουν το μίσος για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους. Οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να παραμείνουν ιδεολογικά ουδέτεροι σε συζητήσεις που αφορούν τη μετανάστευση, αλλά δεν θα πρέπει να αποφεύγουν την αποκάλυψη της Ρητορικής του Μίσους ή ακόμα και να θέτουν υπό αμφισβήτηση πολιτικούς ισχυρισμούς από ολόκληρο το πολιτικό φάσμα, μέσω εμπεριστατωμένης επιχειρηματολογίας.

Χρήση λανθασμένης ορολογίας: Σε κάποιες δημοσιογραφικές αναφορές δεν γίνεται διάκριση μεταξύ μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Ειδικότερα άνθρωποι με ισχυρά στοιχειοθετημένες αιτήσεις ασύλου, ή όσοι εγκαταλείπουν τη χώρα τους λόγω καταστροφών, εντάσσονται στην ίδια κατηγορία με τους οικονομικούς μετανάστες αντιμετωπίζοντας τον σκεπτικισμό κοινωνικών ομάδων όσον αφορά τα κίνητρα που τους οδηγούν στη μετανάστευση. Επιπλέον, επίθετα όπως «παράνομος» συνεχίζουν να περιγράφουν ανθρώπους («παράνομος μετανάστης») αντί για δράσεις π.χ. η διαδικασία εισόδου στη χώρα έγινε παράτυπα.

Υποβίβαση μεταναστών σε «Άλλους»: Ρεπορτάζ παρουσιάζουν όλους τους μετανάστες ως μια ομοιογενή «τάξη» ανθρώπων που θεμελιωδώς διαφέρουν από τους πολίτες της χώρας υποδοχής. Στην πραγματικότητα το μόνο κοινό που έχουν μεταξύ τους οι μετανάστες είναι ο εκπατρισμός τους και το ότι εισήλθαν όλοι στην ίδια χώρα. Η δημοσιογραφική κάλυψη συχνά αποκρύπτει το γεγονός ότι οι μετανάστες είναι άνθρωποι με ποικιλόμορφο (κοινωνικό, οικονομικό, μορφωτικό, θρησκευτικό) υπόβαθρο και ενδεχομένως να μοιράζονται τις ίδιες ανησυχίες, ελπίδες και τα όνειρα των πολιτών της χώρας υποδοχής.

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- **Αποφυγή της υπεραπλούστευσης.** Η μετανάστευση είναι πολύπλοκο θέμα, με πολλές διαφορετικές αιτίες και συνέπειες. Δώστε την εμπειριστατωμένη δημοσιογραφική κάλυψη που απαιτείται και «αξίζει» σε ένα τέτοιο θέμα. Σε γενικές γραμμές, οι μετανάστες δεν είναι ούτε θύματα ούτε ήρωες.
- **Αποφυγή του υπερθεματισμού των αρνητικών πτυχών της μαζικής μετανάστευσης.** Είναι σημαντικό να παρουσιάζεται και η θετική συνεισφορά της μετανάστευσης και των μεταναστών.
- **Ακρίβεια και αμεροληψία.** Η δημοσιογραφική κάλυψη θα πρέπει να είναι αμερόληπτη, καθολική και βασισμένη σε γεγονότα.
- **Βασιστείτε στα γεγονότα** - τι δείχνουν οι στατιστικές; Όταν καλύπτονται θέματα που σχετίζονται με την επίπτωση της μετανάστευσης σε πεδία όπως αυτά της οικονομίας και της εγκληματικότητας, μην πέφτετε στην παγίδα των υποθέσεων και των παραδοχών που πηγάζουν από προσωπικές ιδεολογικές τοποθετήσεις ή και το θυμικό.

- **Αποφυγή γενικεύσεων** στη δημοσιογραφική κάλυψη. Σε κάθε μεγάλη ομάδα ανθρώπων – μετανάστες και μη – υπάρχουν εγκληματίες και παραβάτες των κανόνων. Λειτουργήστε κριτικά χωρίς να παρουσιάζετε τις ενέργειες ενός μεμονωμένου ατόμου με τρόπο που αμαυρώνει τη φήμη όλων των μελών της ομάδας ή προκαλεί καχυποψία προς όλους τους μετανάστες.
- **Αποφυγή εντυπωσιασμού.** Όταν προκύπτουν προβλήματα εντός του συστήματος ασύλου - π.χ. ταραχές μεταξύ των μεταναστών, παρατήρηση έξαρσης μικροεγκλημάτων - εξετάζετε με κριτική ματιά τη ρίζα του προβλήματος.
- **«Βάλε τη μετανάστευση στο πλαίσιο».** Ενημερώστε το κοινό για τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και ερευνήστε τις πολιτικές και πρακτικές των ευρωπαϊκών κρατών σε σχέση με το θέμα.
- **Ενημερώστε** αναγνώστες, θεατές και ακροατές, όποτε είναι απαραίτητο, **για το δικαίωμα** ασύλου (βασικό ιστορικό και υποχρεώσεις του κράτους) και για τη διαδικασία αίτησης για άσυλο.
- **«Ακούστε τους».** Χρησιμοποιήστε τις μαρτυρίες των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών, όταν γίνονται ρεπορτάζ σχετικά με το θέμα της μετανάστευσης.
- **Μη δέχετε άκριτα «δομικούς συσχετισμούς» μεταξύ μετανάστευσης και τρομοκρατίας.** Σε περίπτωση που συνδέονται τα δύο αυτά θέματα, παρουσιάστε τα γεγονότα και αποφύγετε τις γενικεύσεις.
- **«Σεβαστείτε τις λέξεις #RespectWords».** Αποφύγετε τη γλώσσα που υποβιβάζει ανθρώπους και παραπέμπει σε εικόνες εισβολών και φυσικών καταστροφών (για παράδειγμα: «πλημμύρα», «ορδές»).

● **«Γνωρίζω και χρησιμοποιώ σωστά την ορολογία».** Εξηγήστε τις διαφορές μεταξύ «αιτούντων άσυλο», «προσφύγων», «μεταναστών» και χρησιμοποιήστε τους όρους ορθά. Αποφύγετε γενικεύσεις ως προς τους λόγους που ώθησαν τους ανθρώπους σε μετανάστευση αλλά και για τις προθέσεις τους.

● **Αποφυγή του επιθέτου «παράνομος»** όταν γίνονται αναφορές σε μετανάστες. Αποφύγετε ορολογία που συνδέεται ορθότερα με την περιγραφή αντικειμένων και όχι ανθρώπων.

● **Οι μετανάστες ως πηγή σε ιστορίες, ή σε συνεντεύξεις, ας αντιμετωπίζονται με τον ίδιο σεβασμό που λαμβάνει οποιαδήποτε άλλη πηγή.** Να λαμβάνονται ως τόσο υπόψη και πιθανές ιδιαίτερες ευαισθησίες. Οι αιτούντες άσυλο που νιώθουν ότι διώκονται, ενδεχομένως να φοβούνται αντίποινα εναντίον των ίδιων αλλά και των οικογενειών τους που έχουν μείνει πίσω στην πατρίδα τους, ή να φοβούνται ότι μπορεί να υπονομευθεί η διαδικασία αίτησης ασύλου. Να είστε ξεκάθαροι απέναντι τους για πώς σκοπεύετε να χρησιμοποιήσετε το συγκεκριμένο υλικό (να χρησιμοποιείται διερμηνέας όπου θεωρείται απαραίτητο), και να γίνεται σεβαστό το αίτημά τους για ανωνυμία.

● Όσον αφορά τα **βίντεο και τις φωτογραφίες**, σεβαστείτε το **δικαίωμα στην ιδιωτικότητα** καθώς και τις όποιες **πολιτισμικές διαφοροποιήσεις** που ενδεχομένως δεν επιτρέπουν λήψεις χωρίς προηγούμενη άδεια. Βεβαιωθείτε ότι οι λεζάντες που συνοδεύουν τις φωτογραφίες, και οι πληροφορίες που αναφέρονται στα βίντεο είναι ακριβείς.

● **Δηλώσεις** πολιτικών ή προσώπων της δημόσιας σφαίρας που αφορούν μεταναστευτικά θέματα, προτού δημοσιοποιηθούν, θα πρέπει **να ελέγχονται** ως προς τη γνησιότητά τους, να τεκμηριώνονται και, οπουδήποτε κριθεί απαραίτητο, να παρουσιάζεται και ο αντίλογος. Χρησιμοποιήστε απόψεις εμπειρογνομόνων, οργανώσεων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και

των ίδιων των μεταναστών, ώστε να καθορίζεται το πλαίσιο και να υπάρχει ο αντίλογος στις δηλώσεις και τις υποθέσεις πολιτικών προσώπων.

- **Μην αναπαράγετε άκριτα τη Ρητορική του Μίσους στοχεύοντας αποκλειστικά στον «εντυπωσιασμό»** που θα προκαλέσουν οι δηλώσεις αυτού του τύπου. Κρίνετε πότε είναι απαραίτητο για ειδησεογραφικούς λόγους να παρουσιαστούν τέτοιου είδους σχόλια και δηλώσεις, πάντοτε όμως σε πλαίσιο επιχειρηματολογίας που να τις θέτει υπό κριτικό πρίσμα και να αποκαλύπτει τις ψευδείς ειδήσεις.

- **«Ενημέρωση και επιτόπια έρευνα».** Μην βασίζεστε σε γενικεύσεις, εικόνες και σχήματα λόγου που αφορούν μετανάστες. Κάντε έρευνα για το θέμα, ζητήστε τις απόψεις και την εμπειρία των εμπειρογνομόνων και των ομάδων προάσπισης πολιτικών και κοινωνικών, επισκεφθείτε, εφόσον είναι εφικτό, προσφυγικούς καταυλισμούς και εγκαταστάσεις αιτούντων άσυλο. Η άμεση επαφή με τους μετανάστες/πρόσφυγες προσδίδει εξοικείωση με το θέμα.

- **Αμφισβητείτε τις προκαταλήψεις** για το ποιος είναι και δεν είναι μετανάστης και πώς θα πρέπει να μοιάζει και να φέρεται ένας μετανάστης. Μην θεωρείτε ότι κάποιος είναι μετανάστης απλά με βάση την εξωτερική του εμφάνιση. Μετανάστες είναι αυτοί που μεταναστεύουν, τα παιδιά και τα εγγόνια των μεταναστών που έχουν γεννηθεί στην εν λόγω χώρα δεν εμπίπτουν πλέον στην κατηγορία αυτή.

V. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΘΝΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ

A. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η δημοσιογραφική κάλυψη των διαφόρων μειονοτήτων στην Ευρώπη από Μουσουλμάνους έως Ρομά και Irish Travellers συχνά αναπαράγει στερεότυπα που ενισχύουν τις υπάρχουσες αντιλήψεις. Ομοίως και στην περίπτωση της μετανάστευσης, η αναπαραγωγή στερεοτύπων ενισχύει το χάσμα μεταξύ της πραγματικότητας και της αντίληψης του κοινού για τα μέλη των ομάδων οδηγώντας σε διακρίσεις.

Για την αντιμετώπισή τους η εργαλειοθήκη του “RESPECT WORDS” προτείνει ένα πλαίσιο αρχών για τη δημοσιογραφική κάλυψη θεμάτων που αφορούν εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες. Παρουσιάζει επίσης βέλτιστες πρακτικές για τη δημοσιογραφική κάλυψη τριών συγκεκριμένων ομάδων των οποίων τα μέλη εκπροσωπούνται εκτενέστερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και γίνονται συχνά θύματα διακρίσεων: τους Μουσουλμάνους, τους Εβραίους και τους Ρομά.

B. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΡΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Απουσία εννοιολογικού πλαισίου: Η κάλυψη των μειονοτήτων στην Ευρώπη παρουσιάζεται συχνά αποσπασματικά, ειδικά όσον αφορά την κοινωνικο-οικονομική θέση των μειονοτικών ομάδων. Δεν ερευνώνται σε βάθος και δεν συνδέονται με το ευρύτερο πλαίσιο, (π.χ., αποικιοκρατία, ρατσισμός, γενικότερη κοινωνική ανισότητα), οι αιτίες που κρύβονται πίσω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ομάδες αυτές.

Ελλιπής γνώση για τις μειονοτικές κοινότητες: Εάν τα Μέσα Ενημέρωσης δεν γνωρίζουν αρκετά για τις μειονότητες και τα προβλήματά τους, τότε κινδυνεύουν να οδηγηθούν σε επιφανειακά συμπεράσματα και να προχωρήσουν σε ανυπόστατες τοποθετήσεις όσον αφορά τις συγκεκριμένες κοινότητες.

Ελλιπής αντιπροσώπευση των μειονοτήτων στα Μέσα Ενημέρωσης: Η δημοσιογραφική κάλυψη συχνά δεν περιλαμβάνει απόψεις και γνώμες των μελών των μειονοτήτων. Ως αποτέλεσμα οι αναγνώστες, θεατές και ακροατές λαμβάνουν μόνο αποσπασματική ενημέρωση για την κατάσταση των μειονοτήτων που ζουν στη χώρα τους. Επίσης, η απουσία εκπροσώπων από τις μειονότητες αυτές στο δημοσιογραφικό κλάδο ενισχύει συχνά τη μετάδοση ειδήσεων βάσει της κυρίαρχης τάσης.

Μονόπλευρη παρουσίαση από τα Μέσα Ενημέρωσης: «εγκληματίες ή θύματα»: Συχνά τα Μέσα Ενημέρωσης εστιάζουν σε μειονότητες είτε για να τονίσουν κάποια εγκληματική δραστηριότητα που υποτιθέμενα συνδέεται με τη συγκεκριμένη ομάδα είτε για να παρουσιάσουν τα μέλη της μειονότητας ως θύματα (μίσους, διακρίσεων, εγκλημάτων κλπ.). Σπάνια ένα μέλος της μειονότητας παρουσιάζεται ως «μέσος πολίτης» της κοινωνίας με καθημερινές ανησυχίες - γεγονός που απομακρύνει όλο και περισσότερο τις μειονότητες από την κυρίαρχη πλειονότητα.

Υπερβολική έμφαση στη μειονοτική ταυτότητα: Κάλυψη που υπερτονίζει την εθνοτική, φυλετική ή άλλη ταυτότητα ενός ατόμου μιας μειονότητας, ενώ οι συγκεκριμένες πληροφορίες δεν έχουν άμεση σχέση με το θέμα ή την εξέλιξή του, προκαλεί λανθασμένους συσχετισμούς και οδηγεί στο στιγματισμό μειονοτήτων.

Αναπαραγωγή κυρίαρχων στερεοτύπων: Εσκεμμένα ή μη, τα Μέσα Ενημέρωσης ενδέχεται να βασιστούν σε τέτοιου είδους στερεότυπα ειδικά όταν υπάρχει ανάγκη για θεαματικούς τίτλους, ώστε να «δλεαστεί» το κοινό. Ακόμα και στις περιπτώσεις που τα στερεότυπα αυτά είναι «θετικά», υπονομεύουν τη δυνατότητα των μελών της μειονότητας να αντιμετωπιστούν ως ανεξάρτητες οντότητες με ξεχωριστή ταυτότητα, ενισχύοντας έτσι το φαύλο κύκλο των προκαταλήψεων και διακρίσεων.

Ανεπαρκής έλεγχος και διασταύρωση δηλώσεων αναφορικά με μειονότητες: Τα Μέσα Ενημέρωσης παίζουν καίριο ρόλο στη διασταύρωση στοιχείων και τον έλεγχο δηλώσεων από δημόσια πρόσωπα όσον αφορά την κατάσταση των μειονοτικών ομάδων. Αυτό ωστόσο δεν γίνεται πάντοτε με συνέπεια και επάρκεια με αποτέλεσμα ορισμένες φορές στις ειδήσεις να αναπαράγεται άκριτα Ρητορική Μίσους και προκατάληψης εναντίον μειονοτήτων.

Υπερβολική έμφαση στις πολιτισμικές διαφορές. Τα Μέσα Ενημέρωσης, ακόμα και ακούσια, εστιάζουν σε ιδιαιτερότητες του πολιτισμικού υποβάθρου της μειονότητας αυξάνοντας έτσι την αίσθηση της απόστασης που την χωρίζει από τον κυρίαρχο πολιτισμό (π.χ. Ρομά ως μετακινούμενος πληθυσμός) και ενισχύοντας τελικώς την εντύπωση ότι οι μειονότητες δεν μπορούν να ενταχθούν «πλήρως» στον κοινωνικό ιστό.

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Η **παρουσία μειονοτήτων** στις ειδήσεις και τα ενημερωτικά προγράμματα δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε εκπομπές και άρθρα που απευθύνονται συγκεκριμένα σε εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες. **Βέλτιστη πρακτική** θα μπορούσε να είναι η ενίσχυση της παρουσίας μειονοτήτων στο δημοσιογραφικό κλάδο (συντάκτες, δημοσιογράφοι, ερευνητές, παρουσιαστές, κλπ.) και στις ειδήσεις (ως πηγές, εμπειρογνώμονες, κλπ.).

- **Ενίσχυση της παρουσίας μελών εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων στις ειδήσεις σε γενικά θέματα ή σε εκπομπές.** Όπως όλοι οι πολίτες έτσι και αυτοί έχουν γνώμη όσον αφορά την εκπαίδευση, την υγεία, τα μέσα μεταφοράς κλπ.

- Η **δημοσιοποίηση** της εθνικότητας και των θρησκευτικών πεποιθήσεων στη μετάδοση εγκληματικών πράξεων να γίνεται μόνο **όταν αποτελεί βασικό**

στοιχείο στην κατανόηση της είδησης.

- **Εξετάστε ενδελεχώς στατιστικά στοιχεία και την αξιοπιστία των πηγών που παρουσιάζονται σε δελτία τύπου και συνεντεύξεις.** Προετοιμαστείτε επαρκώς για να αναγνωρίσετε και αντεπιχειρηματολογήσετε σε μη ακριβείς πληροφορίες.

- **Τοποθετήστε την είδηση στο ευρύτερο πλαίσιο των γεγονότων.** Παράλληλα με την παρουσίαση των άμεσων γεγονότων και των συνεπειών τους διερευνήστε σε βάθος τις κυρίαρχες αιτίες, οι οποίες συχνά δεν συνδέονται με την εθνικότητα ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις.

- Δείτε πέρα από τα στερεότυπα που συνδέονται με τα μέλη των μειονοτήτων. **Αναδείξτε την πολυμορφία των ομάδων.**

- **Προετοιμαστείτε επαρκώς για το ρεπορτάζ.** Εάν δεν γνωρίζετε τα θέματα που απασχολούν τα μέλη μειονοτήτων, μιλήστε μαζί τους, απευθυνθείτε σε ακαδημαϊκούς, εμπειρογνώμονες και εκπροσώπους οργανώσεων προάσπισης πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων

- Οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να αναφέρουν στις αρμόδιες αρχές αναρτήσεις που εκφράζουν ή και υποκινούν Ρητορική Μίσους στις πλατφόρμες των Μέσων που εργάζονται καθώς και σε ομάδες της κοινωνίας των πολιτών που παρακολουθούν το φαινόμενο της Ρητορική του Μίσους. **Βέλτιστη πρακτική:** η σύσταση ομάδων δημοσιογράφων σε κάθε Μέσο, οι οποίοι θα παρακολουθούν τα σχόλια και τις αναρτήσεις στις ιστοσελίδες και τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης του Μέσου στο οποίο εργάζονται.

V.1. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

A. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η γενικότερη εικόνα της δημοσιογραφικής κάλυψης στην Ευρώπη θεμάτων που αφορούν στους Μουσουλμάνους εγείρει σημαντικές ανησυχίες ενώ την ίδια στιγμή η καταλληλότητα όρων όπως αυτός της «Ισλαμοφοβίας» παραμένει θέμα προς συζήτηση (βλέπε Γλωσσάρι). Συχνά το Ισλάμ και ο μουσουλμανικός κόσμος αντιμετωπίζονται ως μια ενιαία μονολιθική οντότητα, παρόλο που η μουσουλμανική «κοινότητα» στην πραγματικότητα αποτελείται από πολλές ομάδες και άτομα με διαφορετικές και συχνά αντικρουόμενες απόψεις. Αυτή η προσέγγιση ενισχύει τη διαδεδομένη άποψη για «σύγκρουση πολιτισμών» μεταξύ του Ισλάμ και της Δύσης με τη θρησκεία να τοποθετείται στον πυρήνα του προβλήματος. Έτσι, Μουσουλμάνοι που ήδη ζουν στη Δύση αντιμετωπίζονται ως «εσωτερικοί εχθροί».

Πολλά Μέσα Ενημέρωσης - ακόμη και αυτά με μετριοπαθή στάση - αναπαράγουν τα πλέον επικρατέστερα φυλετικά στερεότυπα «Μουσουλμανισμού» με επιπτώσεις στις ζωές των Μουσουλμάνων στην Ευρώπη. Συχνά, τα Μέσα Ενημέρωσης τείνουν να επικεντρώνονται σε πτυχές που πιστεύουν ότι είναι περισσότερο ενδιαφέρουσες (ή πιο εύκολα αφομοιώσιμες) στο κοινό τους αντί για τις πιο πολύπλοκες. Για παράδειγμα προτιμάται η αναφορά στη σύνδεση της θρησκευτικής ιδεολογίας με την τρομοκρατία και τον εξτρεμισμό, σε σχέση με αναφορές και αναλύσεις για την εξωτερική πολιτική και τις διακρατικές συγκρούσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις το κίνητρο για άνοδο των πωλήσεων στις εκδόσεις των εφημερίδων ή για αύξηση των «κλικ» στις ιστοσελίδες οδηγεί στον «κιτρινισμό» και στις ειδήσεις εντυπωσιασμού, επιλογές που ενδέχεται να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στις μουσουλμανικές κοινότητες.

Β. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΡΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Ομογενοποίηση: Ρεπορτάζ που παρουσιάζουν το Ισλάμ ως ένα μονολιθικό μπλοκ (που δεν είναι διατεθειμένο να αλλάξει). Μουσουλμάνοι πολίτες αντιμετωπίζονται ως εκπρόσωποι του συνόλου της θρησκείας. Αντιστρόφως, μπορεί τα Μέσα Ενημέρωσης να παρουσιάζουν και «τη Δύση» ως ένα μονολιθικό μπλοκ, όμως οι συνδηλώσεις είναι κατά βάση θετικές.

Εστίαση στον «Μουσουλμανισμό». Δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στη θρησκεία ενός Μουσουλμάνου σε σχέση με άλλα κοινωνικοπολιτιστικά χαρακτηριστικά σε περιπτώσεις που η θρησκευτική επιλογή μπορεί να έχει μικρή ή και καμία σχέση με την είδηση.

Έλλειψη απεικόνισης της ποικιλομορφίας του Ισλάμ: Συνήθως δίνεται έμφαση στις πιο ριζοσπαστικές πτυχές του Ισλάμ, που θεωρούνται αντιπροσωπευτικές. Αυτή η επιλογή «επιτρέπει» στις ριζοσπαστικές ομάδες να αυτοπροβάλλονται ως ιδιαίτερος καθοριστικός παράγοντες.

Διάδοση στερεότυπων για τάση προς τη βία: Στη δημοσιογραφική κάλυψη παρουσιάζεται το στερεότυπο για εγγενή τάση των Μουσουλμάνων στη βία, τις ακρότητες και τον φονταμενταλισμό. Η ισλαμική κουλτούρα εκλαμβάνεται ως βάρβαρη, παράλογη, πρωτόγονη, εχθρική, απειλητική και επιρρεπής προς την τρομοκρατία. Η στάση της μη-βίαιης μουσουλμανικής πλειοψηφίας δεν λαμβάνει επαρκή κάλυψη. Η χρήση γλώσσας που προκαλεί στο μυαλό μας εικόνες πολέμου και σύρραξης, ενισχύει τον φόβο για επικείμενες απειλές, τον φόβο για τον «εσωτερικό εχθρό».

Το αφήγημα της «σύγκρουσης των πολιτισμών», σύμφωνα με το οποίο το Ισλάμ θεμελιώνει μία εντελώς διαφορετική πραγματικότητα χωρίς κοινές αξίες με άλλα συστήματα αξιών. Επομένως το Ισλάμ αντιμετωπίζεται ως

απειλή προς τις δυτικές κοινωνίες, αντί για ένα σύστημα αξιών το οποίο θα μπορούσε να συνυπάρξει μαζί τους.

Παρουσίαση ενός υποδεέστερου και παρακμάζοντα πολιτισμού: Η ισλαμική κουλτούρα - είτε εσκεμμένα είτε όχι - παρουσιάζεται συχνά ως υποδεέστερη της Δυτικής. Για παράδειγμα, τα Μέσα Ενημέρωσης συχνά αναφέρονται στη «Χρυσή Εποχή» του ισλαμικού πολιτισμού (8ος - 13ος αιώνας), διαφοροποιώντας τον από τις τωρινές συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή και τονίζοντας έτσι την ιδέα της παρακμής.

Θυματοποίηση των μουσουλμάνων γυναικών: Η παγίδα του στερεοτύπου που θέλει όλους τους μουσουλμάνους άνδρες να είναι εξαιρετικά πατριαρχικοί, ενώ ταυτόχρονα θυματοποιεί τις μουσουλμάνες γυναίκες ως παθητικές και καταπιεσμένες. Με τον ίδιο τρόπο, η επιλογή να εστιάζουμε στην ενδυμασία των γυναικών δηλαδή στο χιτζάμπ (μουσουλμανική μαντίλα) και στο μπουρκίνι τείνει να αντιμετωπίζει ως αντικείμενα και να θυματοποιεί αδιακρίτως το σύνολο των Μουσουλμάνων γυναικών .

Χρήση φωτογραφιών που δίνουν έμφαση στα στερεότυπα: Για παράδειγμα σε άρθρα για τις μουσουλμάνες γυναίκες χρησιμοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά φωτογραφίες γυναικών που φορούν μαντίλα ή μπούρκα. Επίσης φωτογραφίες που καταγράφουν φτώχεια, αποτυπώνουν ανδροκρατικές αντιλήψεις ή βία χρησιμοποιούνται για να παρουσιάσουν τη μουσουλμανική κοινότητα στο σύνολό της.

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Δώστε έμφαση στην ποικιλομορφία των μουσουλμανικών ταυτοτήτων στην κοινωνία. Οι Μουσουλμάνοι αποτελούν μια ετερογενή ομάδα με διαφορετικά πιστεύω και πρακτικές.

- Εξετάστε με **κριτικό πνεύμα** τα αντιμουσουλμανικά στερεότυπα που είναι διαδεδομένα στο δημόσιο διάλογο.
- **Αναγνωρίστε την πολυπλοκότητα** των συγκεκριμένων θεμάτων. Μην περιορίζετε το ρεπορτάζ στο πλαίσιο ενός βασικού αφηγήματος που «κινείται» στο δίπολο «ενσωμάτωση έναντι ύπαρξης παράλληλων κοινοτήτων».
- **Ενισχύστε τη συμμετοχή μουσουλμάνων** ανδρών και γυναικών στα ρεπορτάζ σας. Ως μέλη της κοινότητας οι Μουσουλμάνοι έχουν απόψεις για πολλά θέματα, όχι μόνο γι' αυτά που σχετίζονται με την θρησκεία.
- Λειτουργήστε με **σύνεση** ώστε **να μην ενισχυθεί το αρνητικό φορτίο** που φέρουν οι όροι «Μουσουλμάνος» και «Ισλάμ» και να μην στιγματιστούν περαιτέρω συνδεδεμένοι με συγκεκριμένες πράξεις.
- **Εάν δεν είστε εξοικειωμένοι με το Ισλάμ, συζητήστε** με μουσουλμανικές κοινότητες ή **μιλήστε** με ειδικούς και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που μπορούν να προσφέρουν πληροφορίες και ενημέρωση αναφορικά με τα θέματα που επηρεάζουν τους Μουσουλμάνους και να σας δώσουν **«εργαλεία»**, ώστε να τα καλύψετε.
- **Αποφύγετε τα στερεότυπα και τις γενικεύσεις, όταν μιλάτε για Μουσουλμάνες.** Οι γυναίκες αυτές δεν είναι μόνο τα ρούχα που φορούν ή δεν φορούν. Η θέση των γυναικών εντός των μουσουλμανικών κοινοτήτων αποτελεί σημαντικό θέμα για τα Μέσα Ενημέρωσης, ωστόσο οι δημοσιογράφοι καλούνται να αποφεύγουν τη θυματοποίησή τους και να προχωρούν στα ρεπορτάζ τους με κριτικό πνεύμα. Πολλές κοινωνίες στον κόσμο παραμένουν πατριαρχικές, ανεξαρτήτως της θρησκείας των πολιτών τους.

- **Σταθείτε με κριτική άποψη απέναντι στις εξαγγελίες εξτρεμιστών για ενέργειες που διαπράττονται «στο όνομα του Ισλάμ».** Αναδείξτε την ποικιλομορφία των μουσουλμανικών κοινοτήτων.
- **Σε περιπτώσεις που για ειδησεογραφικούς λόγους κρίνεται απαραίτητη η μετάδοση σχολίων Ρητορικής Μίσους, μπορείτε να τα παραθέσετε επιχειρηματολογώντας όμως για κάθε θέση τους που στηρίζεται σε ψευδή στοιχεία.**
- **Αποφύγετε τα απλοϊκά επιχειρήματα** ενάντια σε πρακτικές και δηλώσεις που **εισάγουν διακρίσεις**. Προσφεύγετε όχι μόνο στις αξίες της ισότητας και της αξιοπρέπειας, αλλά και στην αξία του κοινού καλού για την ανθρωπότητα.
- **Ισόρροπη και αντικειμενική δημοσιογραφία:** Όταν καλύπτετε θέματα που αφορούν στους Μουσουλμάνους, ζητήστε και συμπεριλάβετε στα ρεπορτάζ σας και τις δικές τους απόψεις.
- **Έρευνα σε βάθος:** Όταν καλύπτετε γεγονότα σχετικά με Μουσουλμάνους ή το Ισλάμ, δώστε στο κοινό σας, όπου είναι σχετικό, το ιστορικό υπόβαθρο, αναλύστε την κατάσταση και παρουσιάστε, εάν είναι εφικτό, πιθανές λύσεις.
- **Αποφύγετε τετριμμένα σχήματα λόγου,** όταν καλύπτετε πολιτισμικά θέματα που έχουν προκαλέσει αντιπαράθεση στη σφαίρα του δημόσιου διαλόγου. Λειτουργήστε με κριτικό πνεύμα, δείτε πιο πέρα από την επικρατούσα άποψη και από τα στερεότυπα.

V.2. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΡΟΜΑ

A. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Οι Ρομά αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα στην Ευρώπη, μειονότητα άνισα κατανεμημένη λόγω του ιστορικού διωγμών και δικαστικών διώξεων, που έχει υποστεί. Οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά καθώς και το επίπεδο κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν διαφέρει από χώρα σε χώρα. Σε πολλές χώρες οι διακρίσεις κατά των Ρομά διαιωνίζονται λόγω εθνικής νομοθεσίας και πολιτικών κινημάτων.

Οι συμπεριφορές και οι πρακτικές κατά των Ρομά παραμένουν ευρέως διαδεδομένες καθιστώντας τους την πιο περιθωριοποιημένη εθνοτική ομάδα στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Τα Μέσα Ενημέρωσης σε πολλές περιπτώσεις τροφοδοτούν με τα ρεπορτάζ τους τις συμπεριφορές αυτές, παρουσιάζοντας την κοινότητα των Ρομά ως μια ομοιογενή ομάδα, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα στερεότυπα για τα μέλη της και αρνητικά φορτισμένη γλώσσα. Ρεπορτάζ που καλύπτουν τις διακρίσεις, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη βία που επηρεάζει τους Ρομά συχνά δεν ερευνούν επαρκώς τους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που κρύβονται πίσω από τα φαινόμενα αυτά.

Στην Ευρώπη είναι ευρέως διαδεδομένη η δημοσιογραφική κάλυψη που συνδέει την κοινότητα των Ρομά με την εγκληματικότητα από διακίνηση ναρκωτικών μέχρι αντικοινωνική συμπεριφορά και σε ορισμένες χώρες ακόμη και την απαγωγή βρεφών. Οι γυναίκες Ρομά συχνά παρουσιάζονται ως θύματα της πρωτόγονης κουλτούρας της φυλής τους. Η όποια θετική κάλυψη από τα Μέσα Ενημέρωσης περιορίζεται στην παρουσίαση των Ρομά ως «μουσικών ταλέντων» και μέλη μιας μποέμικης κοινότητας που έχει διατηρήσει μέχρι σήμερα μοναδικές και παράξενες παραδόσεις. Σε όλες τις περιπτώσεις κοινός γνώμονας είναι η γενίκευση και η τάση εντυπωσιασμού.

Β. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΡΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Υπερβολική έμφαση στην εθνοτική ταυτότητα: Η ταυτότητα των Ρομά υπερτονίζεται σε ρεπορτάζ χωρίς αυτή να αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση της είδησης.

Χρήση στερεοτύπων: Η χρήση σχημάτων λόγου και στερεοτύπων από τα Μέσα Ενημέρωσης όσον αφορά στους Ρομά συμβάλλει στο στιγματισμό και την ομογενοποίηση της κοινότητάς τους.

Αγνοώντας την αόρατη πλειοψηφία: Η πλειοψηφία των ρεπορτάζ εστιάζει σε Ρομά που κατηγορούνται για εγκληματική ή αντικοινωνική συμπεριφορά, αλλά αγνοεί αυτούς που έχουν ενταχθεί στην κοινωνία. Εκτός από περιπτώσεις μουσικών, οι δημοσιογράφοι κατά κύριο λόγο δεν προβάλλουν τα επιτεύγματα των Ρομά στην επιστήμη, στην πανεπιστημιακή κοινότητα, την πολιτική, τον πολιτισμό και σε άλλους τομείς.

Έλλipes εννοιολογικό πλαίσιο: Συχνά παρατηρείται ειδησεογραφική κάλυψη που παραλείπει το ιστορικό διακρίσεων, διωγμών, σκλαβιάς ακόμα και γενοκτονίας εναντίον των Ρομά στην Ευρώπη καθώς και τις επιπτώσεις του ιστορικού αυτού στην κατάσταση της κοινότητας σήμερα.

Ομογενοποίηση: Παρουσίαση της κοινότητας των Ρομά ως μονολιθικής οντότητας, αγνοώντας την ποικιλομορφία εντός της Ευρώπης και εντός των μεμονωμένων κοινοτήτων.

Ποινικοποίηση και ή θυματοποίηση: Η απεικόνιση των Ρομά κινείται στο δίπτυχο «εγκληματίες - θύματα», χωρίς να γνωστοποιούνται άλλες πτυχές της ζωής τους.

Έλλειψη κριτικής ανάλυσης: Όπου υπάρχουν ζητήματα στα οποία εμπλέκονται οι κοινότητες των Ρομά ή οπουδήποτε κυριαρχούν οι διακρίσεις, τα Μέσα Ενημέρωσης σπάνια διερευνούν τις αιτίες, εξετάζουν τις λύσεις ή ζητούν από τους κρατικούς μηχανισμούς να λογοδοτήσουν για την αδυναμία τους να εξασφαλίσουν ισότητα και να προστατεύσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Τα **προβλήματα** των Ρομά ή θέματα στα οποία εμπλέκονται Ρομά **δεν έχουν αποκλειστικά και μόνο** στον πυρήνα τους **το θέμα της ταυτότητας**. Καλύψτε ειδησεογραφικά τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και ιστορικές ρίζες πίσω από αυτά.
- Στόχος είναι η **άρτια, πολύπλευρη κάλυψη** που θα παρουσιάζει τους **Ρομά** ως κάτι περισσότερο από εγκληματίες ή θύματα.
- **Προβολή των Ρομά που σημειώνουν επιτυχίες ή αριστεύουν εντός της κοινωνίας**. Μην «βλέπετε» αποκλειστικά και μόνο τους Ρομά μουσικούς, αλλά και τους δικηγόρους, τους γιατρούς, τους καλλιτέχνες, κλπ. Ωστόσο κι αυτοί αις μην παρουσιάζονται μόνο ως η εξαίρεση στον κανόνα.
- Αναδείξτε τα **παραδείγματα Ρομά**, που έχουν ενταχθεί στον κοινωνικό ιστό, **καταρρίπτοντας τα στερεότυπα**.
- **Αποφύγετε την αναφορά της εθνοτικής καταγωγής** ενός ανθρώπου στις ειδήσεις, **εκτός εάν είναι απαραίτητο για την κατανόηση του θέματος**.
- Αναγνωρίστε και **ενημερωθείτε για την ποικιλομορφία** των ομάδων Ρομά στην Ευρώπη.

V.3. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

A. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΡΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Το 2017 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφισμά του ζήτησε από τα κράτη-μέλη να λάβουν μέτρα, ώστε να αντιμετωπιστεί ο αντισημιτικός λόγος και η βία, έχοντας νωρίτερα παρουσιάσει έρευνα που διαπίστωνε αύξηση σε περιστατικά αντισημιτικής βίας στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Το ψήφισμα τόνισε το ρόλο φορέων για την αντιμετώπιση του αντισημιτισμού, συμπεριλαμβανόμενων και των Μέσων Ενημέρωσης και ζήτησε επιπλέον εκπαίδευση των δημοσιογράφων πάνω στο θέμα του αντισημιτισμού².

Η κάλυψη θεμάτων της ευρωπαϊκής κοινότητας των Εβραίων από τα συστημικά Μέσα Ενημέρωσης χαρακτηρίζεται πολλές φορές περισσότερο θετική σε σύγκριση με αυτήν για άλλες ομάδες. Ωστόσο, υπάρχουν σοβαρές ανησυχίες. Αυτές περιλαμβάνουν την εξίσωση του ισραηλινού κράτους/κυβέρνησης με ισραηλινούς πολίτες, που είναι κατεξοχήν Εβραίοι, το χαρακτηρισμό Εβραίων της Ευρώπης ως φορέων της ισραηλινής πολιτικής, δίνοντας έτσι την εικόνα μιας ομοιογενούς εβραϊκής κοινότητας, αλλά και τη στάση ορισμένων Μέσων Ενημέρωσης που δημιουργούν την εντύπωση ότι γεγονότα σχετικά με τις συγκρούσεις Ισραηλινών - Παλαιστινίων είναι σημαντικότερα και χρήζουν μεγαλύτερης κάλυψης σε σχέση με παρόμοια περιστατικά στον υπόλοιπο κόσμο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ανά τους αιώνες ο αντισημιτικός λόγος έχει αναπτύξει συγκεκριμένα αφηγήματα όπως θεωρίες συνωμοσίας για τον υποτιθέμενο έλεγχο της παγκόσμιας οικονομίας και των Μέσων Ενημέρωσης από

² Ψήφισμα του Ευρωκοινοβουλίου (1/6/2017) για την αντιμετώπιση του αντισημιτισμού - 2017/2692(RSP)

τους Εβραίους καθώς και στερεότυπα που τους παρουσιάζουν φιλοχρήματους και άπληστους. Τα αφηγήματα αυτά χρησιμοποιούνται και σήμερα, συχνά με συγκεκαλυμμένο τρόπο. Γι' αυτό ακριβώς δημοσιογράφοι που «ξεχνούν» την κριτική ικανότητα, κινδυνεύουν ακόμη και άθελά τους να παρασυρθούν και να αναπαράγουν αυτά τα αφηγήματα. Σημειώστε ότι όταν άνθρωποι χαρακτηρίζονται Ναζί ή πράξεις παραλληλίζονται με αυτές του Ναζιστικού καθεστώτος, είναι γεγονός ότι είμαστε αντιμέτωποι με μια δύσκολη επιλογή. Όταν όμως τέτοιου είδους χαρακτηρισμοί αποδίδονται σε Εβραίους ή αναφέρονται στο ίδιο το κράτος του Ισραήλ (προκειμένου να τονιστεί η αντίθεση σε δράσεις του), τότε η τοποθέτηση δεν μπορεί να θεωρηθεί απλή κριτική αλλά λόγω των ιστορικών συσχετισμών, θα μπορούσε να θεωρηθεί αντισημιτισμός.

30

Η κατάσταση στο διαδίκτυο είναι ιδιαίτερας ανησυχητική. Σε διαδικτυακά εναλλακτικά μέσα, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, σε ιστολόγια, κλπ παρατηρείται αυξανόμενη παρουσία ακραίων απόψεων, που βασίζονται στα προαναφερόμενα αφηγήματα, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της Ρητορικής Μίσους και του εμπρηστικού λόγου κατά των εβραϊκών κοινοτήτων της Ευρώπης. Περιθωριακές φωνές συνεχίζουν να αρνούνται το Ολοκαύτωμα και τις διαστάσεις του.

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- **Αποφυγή** της αναπαραγωγής λόγου που προέρχεται από **περιθωριακές ομάδες μίσους ή αρνητές του Ολοκαυτώματος**, εκτός και αν η αναπαραγωγή κρίνεται άκρως απαραίτητη.
- **Μην υποβιβάζετε** το πρόβλημα του αντισημιτισμού και μην το παρουσιάσετε μόνο ως **πρόβλημα του παρελθόντος**.

- **Αποφυγή** της αναπαραγωγής και διάδοσης **στερεοτύπων**, ώστε να μην εξυπηρετήσετε άθελα σας **ρατσιστικά αφηγήματα**.
- Οι δημοσιογράφοι που καλύπτουν το θέμα του αντισημιτισμού μπορούν να αναφέρουν περιπτώσεις στις οποίες **το ύφος** και κάποιοι **συγκεκριμένοι υπαινιγμοί** χρησιμοποιήθηκαν ώστε **να αναπαραχθούν αντισημιτικά πρότυπα**.
- Η κριτική κατά του Ισραήλ και της πολιτικής του, **δεν μπορεί να απαγορευθεί και να χαρακτηριστεί ως πράξη αντισημιτισμού**, όπως ακριβώς ισχύει και για την κριτική που μπορεί να ασκηθεί στην **πολιτική άλλων κρατών**. Εξετάστε ενδελεχώς τις πηγές ή τα κίνητρα των πολιτικών και αμφισβητήστε ρητορικές ή πολιτικές που ενδέχεται να χρησιμοποιούν την κριτική κατά του Ισραήλ ως πέπλο για τον αντισημιτισμό. Μη συσχετίζετε τους Εβραίους με το Κράτος του Ισραήλ, εκτός αν υπάρχει όντως συνδετικός κρίκος.

VI. ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Όταν καλύπτετε θέματα μειονοτήτων και μετανάστευσης, η χρήση της σωστής ορολογίας έχει σημασία. Λέξεις που χρησιμοποιούνται συχνά αδιακρίτως – όπως «πρόσφυγας», «αιτών άσυλο» και «μετανάστης» – έχουν διαφορετικές εννοιολογικές αποχρώσεις, καθώς και διαφορετικές νομικές έννοιες. Ακολουθεί γλωσσάρι με βασικούς όρους, οι οποίοι προέρχονται από σχετικό, εξειδικευμένο υλικό.

1. ΑΘΙΓΓΑΝΟΦΟΒΙΑ

Αθιγγανοφοβία είναι εκείνη η συγκεκριμένη προκατάληψη, η ειδική μορφή ρατσισμού που στρέφεται κατά των Ρομά, και πηγάζει από θεωρίες φυλετικής και εθνολογικής ανωτερότητας.

Σύμφωνα με τον γερμανό επιστήμονα, Μάρκους Έντ, ο όρος «αθιγγανοφοβία» αναφέρεται στο φαινόμενο που αναπτύχθηκε ιστορικά έχοντας στον πυρήνα του «την αντίληψη ομογενοποίησης συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και μεμονωμένων ατόμων, τη στιγματοποίησή τους με χρήση του όρου «τσιγγάνος», (ή άλλων παρόμοιων όρων), και τις διακρίσεις εναντίον τους λόγω της απόδοσης συγκεκριμένων παραβατικών χαρακτηριστικών στα στιγματισμένα άτομα, και συγκεκριμένων πρακτικών – συνήθως βίαιων – στις κοινότητές τους.»³

2. ΑΙΤΩΝ ΑΣΥΛΟ

Αιτούντες άσυλο θεωρούνται όποιοι, βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας, έχουν «υποβάλει αίτημα προστασίας προκειμένου να αναγνωρισθεί στο πρόσωπό τους η ιδιότητα του πρόσφυγα» και περιμένουν να εκδοθεί τελεσίδικα η απόφαση επί του αιτήματός τους.⁴

³ Markus End, "Antiziganismus in der deutschen Öffentlichkeit: Strategien und Mechanismen medialer Kommunikation", Dokumentations- und Kulturzentrum Deutscher Sinti und Roma (2014: Heidelberg, Germany).

⁴ UNESCO, "Glossary of Migration Related Terms", <http://www.unesco.org>

Σε γενικές γραμμές, η διαφορά μεταξύ του «πρόσφυγα» και του «αιτούντος άσυλο» είναι ότι ο όρος «πρόσφυγας» περιγράφει κάποιον που πληροί τα απαραίτητα κριτήρια για τη συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση, δηλαδή αναφέρεται σε κάποιον που έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη χώρα του/της λόγω πολέμου, διωγμού ή βίας. Οι αιτούντες άσυλο μπορεί και να μην πληρούν τις προϋποθέσεις για να τους αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα.

3. ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ

Η Διεθνής Συμμαχία για τη Μνήμη του Ολοκαυτώματος έχει καθιερώσει τον ακόλουθο ορισμό για τον όρο «αντισημιτισμός», που έχει επίσης υιοθετηθεί από αρκετές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: «Ο αντισημιτισμός είναι μια ορισμένη αντίληψη περί των Εβραίων, που μπορεί και να εκφραστεί ως μίσος προς τους Εβραίους. Οι προφορικές και φυσικές εκδηλώσεις του αντισημιτισμού στοχεύουν κατά Εβραίων ή μη Εβραίων και/ή της ιδιοκτησίας τους, κατά των θεσμών της εβραϊκής κοινότητας και θρησκευτικών κτιρίων»

Στις εκδηλώσεις αντισημιτισμού μπορεί να περιλαμβάνονται και δράσεις στοχοποίησης του κράτους του Ισραήλ, που θεωρείται εβραϊκή οντότητα. Ωστόσο, η κριτική προς το Ισραήλ, όπως και αυτή που γίνεται προς οποιοδήποτε άλλο κράτος, δεν μπορεί να θεωρηθεί αντισημιτισμός. Ο αντισημιτισμός συχνά αποδίδει στους Εβραίους κατηγορίες συνωμοσίας κατά της ανθρωπότητας ενώ ενισχύει τη ρητορική ότι: «οι Εβραίοι ευθύνονται που τα πράγματα δεν πάνε καλά». Ο αντισημιτισμός χρησιμοποιεί αρνητικά χαρακτηριστικά και ύπουλα στερεότυπα - εκφράζεται με προφορικό και γραπτό λόγο, με οπτικές μορφές, και δράσεις.⁵

Επιπροσθέτως ο αντισημιτικός λόγος συχνά συνδέει τους Εβραίους και με

⁵ Δείτε τον ορισμό: www.holocaustremembrance.com

θεωρίες συνωμοσίας που σχετίζονται με την πολιτική επιρροή και τη χειραγώγηση των Μέσων Ενημέρωσης, αλλά και με αρνητικά χαρακτηριστικά όπως η απληστία.

4. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Γενικά μιλώντας, ο όρος διάκριση αναφέρεται στην πρακτική άνισης αντιμετώπισης συγκεκριμένων μελών ορισμένων ομάδων με τρόπο που «τους εμποδίζει από το να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους»⁶ και να συμμετέχουν στην κοινωνία επί ίσοις όροις.⁷

Η διάκριση μπορεί να είναι άμεση ή έμμεση.⁸ Άμεση διάκριση: Όταν ένα πρόσωπο τυγχάνει λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης σε σύγκριση με κάποιον άλλο λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού. Έμμεση διάκριση: Όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση προσώπων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού εκτός εάν η πρακτική μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό.

Οι διακρίσεις – άμεσες και έμμεσες – είναι παράνομες, όταν συνδέονται με παράγοντες (όπως αυτοί που έχουν ήδη αναφερθεί), οι οποίοι αποκαλούνται «προστατευόμενα χαρακτηριστικά». Σημειώστε ότι το τι συνιστά «προστατευόμενο χαρακτηριστικό» διαφέρει από χώρα σε χώρα.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι και «η κατηγοριοποίηση ανθρώπων βάσει θετικών στερεοτύπων» ενδέχεται να ισοδυναμεί με μια μορφή διαφοροποίησης, καθώς τους στερεί στοιχεία της ατομικότητάς τους και ενδέχεται ταυτόχρονα να θέτει τη βάση για αρνητικές διακρίσεις.

⁶ Δείτε: UN Women, "Gender Equality Glossary", <https://trainingcentre.unwomen.org>

⁷ UNESCO, "Glossary of Migration Related Terms", <http://www.unesco.org>

⁸ Δείτε επίσης: <https://www.citizensadvice.org.uk>

5. ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

«Ετερότητα» είναι ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε από την Κοινωνιολογία και υποδηλώνει την αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου πολιτισμού «ως θεμελιωδώς διαφορετικού από μια άλλη τάξη ανθρώπων, συχνά τονίζοντας τη μεταξύ τους απόσταση και διαφοροποίηση».⁹

Με άλλα λόγια, η «ετερότητα» δημιουργεί ένα δίπολο αντίθεσης – «Εμείς» και «Αυτοί» – μεταξύ δύο ομάδων, που θεωρούνται ομογενείς.

6. ΙΣΛΑΜΟΦΟΒΙΑ

Δεν υπάρχει ένας παγκοσμίως αποδεκτός ορισμός για τον συγκεκριμένο όρο, ο οποίος παραμένει αμφιλεγόμενος.

Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (OIDHR) του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη έχει καθορίσει ότι η Ισλαμοφοβία αποτελεί όρο που «τείνει να υποδηλώνει φόβο, μίσος και προκατάληψη απέναντι στο Ισλάμ και τους Μουσουλμάνους».¹⁰

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR), η Ισλαμοφοβία «είναι ένα είδος ρατσισμού που περιλαμβάνει πράξεις βίας, διάκρισης και ρατσιστικού λόγου και που τροφοδοτείται από καταχρήσεις της Ιστορίας και αρνητικά στερεότυπα και οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην απανθρωποποίηση των Μουσουλμάνων. Θεωρείται ρατσισμός, διότι κατασκευάζει και αντιμετωπίζει μια θρησκευτική ομάδα με φυλετικούς όρους, αποδίδοντάς της συγκεκριμένα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά».¹¹

Ωστόσο, ο όρος «Ισλαμοφοβικός» δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται για να περιγράψει την κριτική που ασκείται στο Ισλάμ ως μια σειρά ιδεών, πρακτικών και δογμάτων. Το ENAR επισημαίνει «Η κριτική στη θρησκεία, και επί

⁹ Μετάφραση του αγγλικού ορισμού από το λεξικό Merriam-Webster, <https://www.merriam-webster.com>

¹⁰ Δείτε: OSCE/ODIHR/Council of Europe/UNESCO, "Guidelines for Educators on Countering Intolerance and Discrimination against Muslims"

¹¹ European Network against Racism, "Frequently asked questions", <http://www.enar-eu.org>

του προκειμένου στο Ισλάμ, δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως Ισλαμοφοβία. Όπως όλες οι θρησκείες και οι ιδεολογίες, έτσι και το Ισλάμ μπορεί να δέχεται κριτική και να απαντά σε αυτή».

Εν μέσω προβληματισμού ότι ο όρος «Ισλαμοφοβία» ενδέχεται να χρησιμοποιηθεί για να απονομιμοποιήσει την κριτική του ισλαμικού θρησκευτικού και κοινωνικού δόγματος, ορισμένοι ειδικοί προτείνουν τη χρήση των φράσεων «μίσος κατά των Μουσουλμάνων» ή «αντιμουσουλμανικός ρατσισμός» ώστε να δίνεται έμφαση στην προστασία φυσικών προσώπων από τη Ρητορική του Μίσους.

7. ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

«Το Γλωσσάριο για τη Μετανάστευση» του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ) γράφει στο λήμμα «Μετανάστης»: «Σε διεθνές επίπεδο δεν υπάρχει ένας οικουμενικά αποδεκτός προσδιορισμός της έννοιας του 'μετανάστη'. Ο όρος συνήθως γίνεται κατανοητός, προκειμένου να καλύψει τις περιπτώσεις όπου η απόφαση για μετανάστευση λαμβάνεται ελεύθερα από το άτομο, δίχως τη μεσολάβηση εξωγενών παραγόντων. Συνεπώς αυτός ο όρος αναφέρεται στα άτομα και τα μέλη της οικογένειάς του που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή περιοχή, για να αναζητήσουν καλύτερες υλικές και κοινωνικές συνθήκες καθώς και για να βελτιώσουν το προσδόκιμο των ίδιων και των μελών των οικογενειών τους».¹²

Όστόσο ο ορισμός της «μετανάστευσης» ως ελεύθερης μετακίνησης ενδεχομένως να μην καλύπτει περιπτώσεις ανθρώπων που βρίσκονται στην επείγουσα κατάσταση να εγκαταλείψουν τη χώρα προέλευσής τους αλλά ενδεχομένως να μην πληρούν σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή τα κριτήρια για να θεωρηθούν «πρόσφυγες». Ένα παράδειγμα είναι αυτό της μετακίνησης πλη-

¹² International Organization for Migration (IOM), "Glossary on Migration", <http://www.iomvienna.at>

θυσμών λόγω ακραίων καιρικών συνθηκών και των επιπτώσεών τους (π.χ. ξηρασία), που ενδεχομένως πυροδοτούνται από την κλιματική αλλαγή.¹³ Δημοσιογράφοι οι οποίοι αναφερόμενοι σε τέτοιες περιπτώσεις χρησιμοποιούν τον όρο «μετανάστης» θα πρέπει να παρουσιάσουν και εκείνες τις συνθήκες που ενδεχομένως στην πράξη οδήγησαν σε «μη ηθελημένη μεταναστευση».

8. ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ

Ο όρος κυριολεκτικά σημαίνει «φόβος προς τους ξένους» αλλά πρακτικά υπονοεί το μίσος ενάντια σε κάποιον που θεωρείται «ξένος» ή που προέρχεται «έξω από την κοινότητα ή το έθνος».¹⁴

9. ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) δίνει τον ακόλουθο ορισμό¹⁵: «Πρόσφυγας είναι κάποιος που αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα του λόγω διώξης, πολέμου ή βίας. Ο πρόσφυγας έχει δικαιολογημένο φόβο διώξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας ή πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα. Είναι πολύ πιθανό να αδυνατεί ή να μην επιθυμεί να επιστρέψει στην πατρίδα του ή να φοβάται. Ο πόλεμος, η εθνοτική, φυλετική και θρησκευτική βία είναι ο βασικοί λόγοι για τη φυγή προσφύγων από τις χώρες τους.»

10. ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ

Δεν υπάρχει παγκόσμια αποδεκτός ορισμός για τον όρο «Ρητορική Μίσους», που σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους.

¹³ Για περισσότερες πληροφορίες δείτε την ιστοσελίδα της UNHCR (<http://www.unhcr.org>) και τον ιστότοπο UNESCO's "Glossary of Migration Related Terms"

¹⁴ UNESCO, "Glossary of Migration Related Terms", <http://www.unesco.org>

¹⁵ UNHCR, "What is a refugee?", <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/>

Επιπροσθέτως, υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ συναισθηματικών/κοινωνιολογικών/θεσμικών ορισμών και νομικών ορισμών. Δηλαδή εκφράσεις, που ένας άνθρωπος ή ένα όργανο μπορεί να θεωρήσουν ότι συνιστούν «Ρητορική Μίσους», ενδεχομένως να μην αντιστοιχούν με τις συγκεκριμένες μορφές έκφρασης που απαγορεύονται ή θα έπρεπε να απαγορεύονται από το νόμο.

Οι προτάσεις του "RESPECT WORDS" ακολουθούν τη Σύσταση που υιοθετείται από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, ως περιεκτικός ορισμός για την ευρύτερη κατανόηση της έννοιας «Ρητορική Μίσους». Η Σύσταση συγκεκριμένα αναφέρει: «Η Ρητορική Μίσους περιλαμβάνει κάθε μορφή έκφρασης που διαδίδει, υποκινεί, προωθεί ή δικαιολογεί το φυλετικό μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές βίας και μίσους που βασίζονται στη μισαλλοδοξία, περιλαμβανομένης της μισαλλοδοξίας που εκφράζεται μέσα από τον επιθετικό εθνικισμό και τον εθνοκεντρισμό, τη διάκριση και το μίσος κατά μειονοτήτων και μεταναστών».

38

Πληρέστερα γλωσσάρια στην αγγλική γλώσσα με ορολογία σχετικά με τη μετανάστευση και τις μειονότητες είναι τα ακόλουθα :

- "Glossary on Migration"¹⁶, International Organization for Migration (IOM); βλέπε επίσης IOM's "Key Migration Terms"¹⁷
- "Asylum and Migration Glossary 3.0"¹⁸, European Migration Network
- "Glossary of Migration Related Terms"¹⁹, UNESCO
- "Descriptive Glossary of terms relating to Roma issues"²⁰, Council of Europe

¹⁶ <http://www.iomvienna.at>

¹⁷ <https://www.iom.int>

¹⁸ <https://ec.europa.eu>

¹⁹ <https://www.coe.int>

²⁰ <https://www.coe.int>

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οι ακόλουθοι εμπειρογνώμονες από οκτώ κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνέβαλαν στη δημιουργία και συγγραφή αυτής της έκδοσης και τους ευχαριστούμε ιδιαίτερα.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Özkan Ezli, Nicole Falkenhayner, Markus End, Viktoria Balon, Ulrike Schnellbach, Florian Eisheuer, Andreas Kemper, Nausikaa Schirilla, Iris Tonks. Συντονισμός και Επιμέλεια Παραγωγής: **Radio Dreyeckland** - Pia Masurczak & Jan Keetmann

ΕΛΛΑΔΑ

Βασίλης Βασιλόπουλος, Απόστολος Βειζής, Κωνσταντίνα Δημητρούλη, Μυρσίνη Ζορμπά, Στέβη Κίτσου, Φάνης Κόλλιας, Εύα Κοσσέ, Ελευθερία Κουμάντου, Κατερίνα Λουκίδου, Κωστής Παπαϊωάννου, Νίκος Τσιμπίδας, Νιζάρ Σανούσι, Αναστασία Σπυριδάκη, Μυρσίνη Τζινέλλη, Νικολέττα Τσιτσανούδη-Μαλλίδη, Λήδη Φιλιππάκη, Λίνα Χατζηαντωνίου.

Συντονισμός & Επιμέλεια ελληνικής έκδοσης: Ειρήνη Γιανναρά - Συντονίστρια του προγράμματος «Respect Words» για την EPT, Ιωάννα Νιαώτη - Ethical Code Editor για την EPT.

Ειδικές Ευχαριστίες στο δημοσιογράφο Μιχάλη Κοσμίδη, λέκτορα στο τμήμα Δημοσιογραφίας του London South Bank University για την επιστημονική επιμέλεια της ελληνικής έκδοσης.

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Bernáth Gábor, Bodrogi Bea, Csepeli György, Iványi Gábor, Juhász Attila, Koltay András, Kováts András, Köves Slomó, Molnár Péter, Perintfalvi Rita, Polyák Gábor, Ránki Sára, Setét Jenő, Zádori Zsolt. Συντονισμός και Επιμέλεια Παραγωγής: **Civil Rádió FM98** - Vicsek Ferenc & Gábor Gécz

ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Rares-Mihai Nicula, Roisin Boyd, Shane O'Curry, Salome Mbugua, Gavan Titley, Teresa Buczkowska, Jennifer Schweppe, Peter Feeney, Catherine Joyce, Caoimhe McCabe, Celene Craig, Anne Walsh, Column Kenny, Michael Foley, Jen Hauser, Oein DeBhairduin. Συντονισμός και Επιμέλεια Παραγωγής: NEAR FM - Dorothee Meyer-Holtkamp, Sally Galiana & Paul Loughran

ΙΤΑΛΙΑ

Alessandro Lanni, Paola Barretta, Karim Metref, Marcello Maneri, Nadia Azhghikina, Marco Bassini, Martina Chichi, Maurizio Ambrosini, Viorica Nechifor, Pietro Suber, Anna Meli, Marco Pratellesi, Giovanni Ziccardi, Marta Facchini, Giacomo De Tomaso, Ambra Orengo, Andrea Fioravanti, Martina Pagani, Camilla Cupelli, Francesca Oliva, Sofia Peresani, Roberta Baria. Συντονισμός και Επιμέλεια Παραγωγής: **Radio Popolare** - Marco Di Puma & Danilo De Biasio

40

ΣΛΟΒΕΝΙΑ

Primož Šterbenc, Barbara Rajgelj, Aigul Hakimova, Tadej Troha, Boris Vasev, Veronika Bajt, Boris Vezjak, Biljana Žikić. Συντονισμός και Επιμέλεια Παραγωγής: **Radio Študent** - Tomaž Zaniuk, Jernej Kaluža, Mirna Berberović & Matej Zwitter

ΙΣΠΑΝΙΑ

Javier Aroca Alonso, Mercedes Barrutia, Javier Bauluz, Manuel Chaparro Escudero, Sebastián De La Obra, Javier Diaz Muriana, Inés Eléxpuru, Helena Maleno Garzón, Manuel Martorell, Federico Mayor Zaragoza, Leila Nachawati Rego, Trinidad Núñez Domínguez, Sebastián Porras Soto, Joaquín Pablo Urías.

Συντονισμός και Επιμέλεια Παραγωγής: **EMA-RTV** - Guillaume Buteau, Paco Aguaza & Pilar Villarejo

Γενικός Συντονισμός και Τελική Επιμέλεια Παραγωγής

Scott Griffen (**International Press Institute**), Paco Aguaza & Guillaume Buteau (**EMA-RTV**)

Για την έκδοση αυτή συνεργάστηκαν ΜΜΕ από οκτώ χώρες (Αυστρία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Ουγγαρία, Σλοβενία) στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος "Respect Words: Ηθική Δημοσιογραφία για την Αντιμετώπιση της Ρητορικής του Μίσους".

Το περιεχόμενο του εγχειριδίου αντανακλά τα συμπεράσματα των σεμιναρίων που πραγματοποιήθηκαν σε όλες τις χώρες-εταίρους την Άνοιξη του 2017 για τη Δημοσιογραφική Κάλυψη Θεμάτων Μετανάστευσης και Μειονοτήτων.

Στόχος της έκδοσης είναι η υποστήριξη των δημοσιογράφων που καλύπτουν τα σύνθετα αυτά θέματα ώστε να αντιμετωπιστούν εκείνες οι πρακτικές που συμβάλλουν στην ενίσχυση των διακρίσεων και στη διάχυση της Ρητορικής του Μίσους στην Ευρώπη.

www.respectwords.org

International
Press
Institute

